

hogy ragyog...!
 Ámultok ugy-e büszke volt nagyok...?
 Ember az utcán, őszi utcán,
 a tegnap rabja, ma szabad ember,
 én vagyok...!
 Én vagyok s rajtam át
 bennem
 millió szabad ember
 hite épül, szive dobban,
 feszül a karja jobban,
 S önt erős hitet belém:
 építő munka újarcú gyárakban,
 termő földeken ízesebb kenyér...

1946. november hó

VAJIDASÁG MEZŐGAZDASÁGA EGYKOR ÉS MOST

Irta: Pasko Romac

Amikor Vajdaság mezőgazdaságáról van szó, akkor mindenki arra gondol, hogy ez a tartomány hazánkban a gabonafélék és az ipari növények termesztésének központja. Vajdaságnak valóban ez volt a szerepe a múltban, ez ma és ez lesz a jövőben is. Hazánkban ez a része valóban a legtermékenyebb, ha figyelembe vesszük, hogy a vajdasági földek terményei nemcsak az egyes emberek, hanem az egész ország lakossága szükségleteinek kielégítését szolgálják. Ez azt jelenti, hogy Vajdaság gazdagon termő földjei nemcsak az öslakosokat illetik meg, hogy ennek a tartománynak nagy gazdagságát nemcsak azok élvezhetik, akik itt élnek, hanem az ország egész népe, különösen azok, akiknek élelmezését Vajdaságnak biztosítania kell. Ennek a szempontnak alapján kell vizsgálnunk és felmérnünk Vajdaság régi és mai mezőgazdaságát, s ennek alapján kell értékelnünk a hatóságok egykori és mostani erőfeszítéseit is. A hatóságok régebben nem sokat törődtek a mezőgazdasági termelés előbbrevitelével, mert akkor nem az volt a cél, hogy a javakat tervszerűen termeljék. A régi népeellenes uralmak vajmi keveset törődtek az élelmiszer szükségben szenvedő országrészek ellátásával.

A vajdasági mezőgazdaság felépítettsége régebben olyan volt, hogy a földek túlnyomó többségét a nagybirtokosok és a falusi nagygazdák tartották kezükben. A nagybirtokosok és a falusi nagygazdák által bitörtött földeken a terméseredmények jobbak lehettek, mint a szegényebb parasztok földjein, mert a tehetősebbeknek minden anyagi lehetőségük meg volt arra, hogy több fogatot és gépet használjanak fel a földek megmunkálásában és így természetesen a talajelőkészítés munkájára is nagyobb gondot fordíthattak. Ezeken a földterületeken ilyen körülmények között nagyobbak voltak a termelési eredmények. Ha figyelembe vesszük, hogy a hektáronkénti átlagtermés egész Vajdaságra vonatkozóva 15,2 mázsát tett ki, akkor megállapíthatjuk, hogy ez a terméseredmény Vajdaságban a kitűnő termőföldekhez viszonyítva alacsony volt. Ez világossá is válik előttünk, ha figyelembe vesszünk bizonyos körülményeket, mint például azt, hogy a mezőgazdasági szakértőket, a mezőgazdasági tudomány vívmányait és a gépeket nem használták fel a mezőgazdasági termelésben a megkívánt mértékben. Amíg ezelőtt egész

és az embert urává teszi a munkafolyamatnak. Ezáltal új hatalmas, általános jólét feltételeit teremti meg.

Soha sem voltak nagyszámú technikai kádereink, amnyi szakembereink sem volt, amennyi a régi Jugoszláviában elláthatta volna az akkori csekély szükségletet. Annál kevésbé volna az akkori káder elegendő ma, amikor az iparosítás feladatának megvalósításáról, a kiépítésről van szó. De különösen kicsinyek kádereink most, hiszen a megszállás retteneteiben, a nagyszámú áldozat között sok volt a szakember is, akiket most nélkülözni vagyunk kénytelenek.

A káderkérdés jórészt — iskolakérdés.

Az iskolakérdés némileg — közszellem kérdése is.

Az egykori disztrimentalitás például lenézte a dolgozó embert, a kátkezi munkából élőt, de a kereskedőt is. A kereskedelmet sokan mások is szükségtelemek, sőt a társadalom testén élősködő parazitának tartották. Holott kereskedelemre, szétosztásra feltétlenül szükség van. Ma is, mint tegnap. Csak éppen más fajtá kereskedőre van szükség. Olyan kereskedőre, aki kevesebbet gondol magára, a maga egyéni hasznára és többet a közösségre, amelynek ő is tagja és részese. És tanultabb kereskedőre van szükség. Művelt, gazdasági tudással rendelkező kereskedőre van szükség.

És ugyanez a helyzet a mezőgazdaságban is. Többtermelésre van szükségünk. Nagyobb termés hozamra. Tudományos földművelésre, gépesített földművelésre. Műszaki szakemberekre és nagy tudású földműves szakemberekre. Ez is iskolakérdés. Hiszen a tudományosabb, észszerűbb földművelés egyéb feltételei már megvannak.

Akármelyik oldaláról fogjuk is meg hát a kérdést, visszajutunk így is, úgy is az iskolák kérdésére.

Az iskola természetesen nem mindentől elvonatkozott. Légtüres térben álló, mindig egyforma intézmény. Az iskola mint a körülötte folyó élet, maga is nagy változásoknak van kitéve és mindig olyan, amilyen a társadalom, amelynek érdekében létesült. *Az iskola a társadalom terméke*, annak gyermeke. Néha mostohája, ma — édesgyermekke. A mai iskola népi iskola, amint hogy államunk is népi állam, mert a hatalom népi hatalom, a dolgozók hatalma. A tudás, a tudomány, a művészet a népé. Az iskola is a népé, amely éppen arra hivatott, hogy a tudást és a művészetet is népszerűsítse, eljuttassa mindenhová. Az iskola mindig annak ad tudást, aki hatalmon volt és annak, akiről a hatalmon lévő úgy ítélte, hogy megköveteli a tudást, mert anélkül ő maga nem tudna boldogulni. És olyan tudást adott mindig az iskola, amelyen tudásra a hatalmon lévőeknek szükségük volt. Még a módszer is a kortól és uralmon lévő osztálytól függött mindenkor. A középkor jobbagyát füllevágással, kalodával, korbácsolással haitották robotra, a középkor iskolája is a virgácsot használta.

A népi államban az iskola a népé: mindenkié. Mindenkinek ad tudást. Olyan tudást, amelyre magának a társadalomnak, az összeségnek, a népnek van szüksége; ma az újjáépítés és továbbépítés idején: természettudományos és társadalmi tudományi tudást. És szaktudást, olyan szaktudást, amely éppen a társadalmi és természettudományok továbbfejlesztése, bizonyos különleges téren való alkalmazása. A módszer is megfelel a mának: nem virgácsmódszer, nem a szavak gondolkodás nélküli beszajkózásának módszere, de tudatos tanulás, olyan tanulás, amely a diáknak sokkal nagyobb kezdeményezést, iniciatívát biztosít, mert a tanulás is munka, így az új munkaviszony meghonosítását jelenti az

iskolában. A kedvvel tanulást, az önfegyelmet, a tudatos munkafegyelmet. Már a rövid másfél-két esztendő alatt is nagyot változtak iskolánk ebben az irányban haladva.

A régi szellem azért még bennünk él. Tudatosan vagy anélkül, hogy magunk is észrevennők ezt. Inkább is arról, hogy ezt tudatosítani kell magunkban, tudatára kell jönnünk annak, hogy gondolkodásunk sok esetben az események mögött kullog, elmarad a kontól, társadalomtól, szükségletektől, hogy még nem számoltunk le sok régi időből származó elgondolásunkkal. Így többek között: még mindig többre becsüljük a gimnáziumot a szakiskolánál. Ez ősrégi elgondolás. Ma: csökevény. Csökevénye annak a kornak, amely »úrrá« akarta nevelni a diákokat, azért is nevezte el »diáknak«, deák-műveltségű, latinos műveltségű emberek, aki a nép előtt érthetetlen nyelven beszél, akit az iskola eltávolított a néptől, annak fölébe emelt, — úrrá emelt, elnyomóvá tett. És a kizsákmányolók kiszolgálójává, lakójává. Ez az elgondolás elkülönítette a szellemet a testtől, a szellemi munkát a testi munkától és míg a szellemi munkának megbocsátott némileg és testközelébe engedte, ha kiszolgálta urát és parancsolóját, a testi munkát és kétkezi, testi munkást lenézte, alacsonyabbrangúnak tartotta, hogy ezzel is igazolja annak elnyomását és kizsákmányolását. Ez volt az egykori gimnázium nevelési szelleme és mi, akik még nem ellenőriztük le, honnan erednek egyes gondolataink és érzésünk, ma is így gondolkodunk, holott különben tiszteljük a kétkezi munkát és munkást, talán magunk is azok vagyunk, csak fiaink-lányaink részére gondoljuk helyesebbnek a gimnáziumot, hogy magasabbra, fölénk és fölübénk emelkedhessenek, ha már mi magunk alul maradtunk.

Ma erről a szellemről szó sem lehet. A szakember nem alacsonyabbrangú, amint hogy ma már tudjuk, hogy nincsenek alacsonyabbrangúak és magasabbrangúak. Csak egyenrangúak! És így egyenrangúak az iskolák is! A gimnáziumok és szakiskolák is. Egyenrangúak. Ez az iskolai törvényekben is kifejezésre jut. Ennek leszögezése az u. n. egységes iskola.

Régen, a régi Jugoszláviában, az urat nevelő, »magasabbrangú« iskolába, a gimnáziumba, nem juthatott be mindenki; a kistulaidonosok, kisiparosok, kiskereskedők, kishivatalnokok gyermekei részére más, alacsonyabbrangú iskolát, az u. n. polgári iskolát létesítették, amelyből természetesen nem léphetett át a diák egykönnyen a gimnáziumba. Ugyan-így pl. a kereskedelmi iskolából nem iratkozhatott be a diák sokáig a kereskedelmi főiskolába, holott nagy alaptudása erre képesítette volna; viszont beiratkozhatott erre a főiskolára a gimnázium érettségizettje, holott semmianemű alaptudással nem rendelkezett a kereskedelem és gazdasági élet terén. Hasonlóképen nem juthatott egyetemre az iparisok végzett növendéke sem, a technikai fakultásra sem, hiába volt hozzá elmélete és gyakorlati előképzettsége. A technikai fakultásra csak gimnáziumot végzett növendék iratkozhatott be, annak dacára, hogy sem elméletben, sem gyakorlatban nem volt felkészülve erre. Ma más a helyzet. Az egységes iskolai rendszer azt jelenti, hogy minden iskolából minden magasabb iskolába átélphet a tanuló, ha megfelelő előképzettsége van. Nem a származás fontos, de a tudás. Így aki magasabb iskola látogatására képességet érez magában, szakiskolából is átiratkozhat a megfelelő magasabb szakiskolába. Az iskolák egyhangúak. A tudás különböző fajai egyenrangúak. Mind egyként a népet, a közösséget szolgálja. A közösséget és ezzel annak tagját, az egyént is. Csak

épen a tervgazdaságról van szó. Csak épen arról van szó, hogy megfelelő módon oszoljanak meg a különböző iskolák hallgatói, a szükségletek szerint és kinek-kinek tehetsége és hajlamai szerint, képességei szerint. Arról, hogy a régi elgondolások meg ne akadályozzanak bennünket, hogy odamenjünk, ahová hajlamaink és képességeink vezetnének, ahová a szükségletek irányítanak. Mert lehetetlen állapot az pl., hogy egyes gimnáziumainkban 1.700 diák is szorog, hogy nincs részükre már sem pad, sem tanár, míg a ma nagyon fontos szakiskolákban számos üres hely vár az újabb tanulókra. Vagy magukban a szakiskolákban is: lehetséges volna az, hogy pl. a középkorú technikai iskolák tanulói között alig akad olyan, akinek az építészetre, a vegyi iparra vagy még szakmára volna tehetsége, viszont, hogy szinte minden tanulót csak a gépipar vonz, hogy csak arra érez magában képességeket. Feltétlenül egészségesebb eloszlásra van szükség.

Van azután a kérdésnek még egy oldala. Az iskola demokratizálásáról beszéltünk. A gyakorlatban pedig, amint látjuk, vannak még egyrészt olyanok, akik »urakká« akarják nevelni gyermekeiket, mások viszont elrettennek egyáltalán még a kötelező iskoláztatástól is és nem engedik meg gyermekeiknek, hogy a gimnáziumnak akár alsó osztályába is beiratkozzanak. Kik fogják földmivelésünket, iparunkat, kereskedelmünket magasabb színvonalra emelni, ha a népi értelmiség ki nem fejlődhet azon egyszerű oknál fogva, hogy a szülők nem járatták iskolába gyermekeiket?! Számos helyen megnyílt már, falvakon is, az al-gimnázium, vagy úgynevezett progimnázium. Az iskolabajárás kötelező 14 éves korig, ami annyit jelent, hogy mindenki el kell végezze a gimnázium alsó tanfolyamát. A szülők faluhelyen, tanyákon, de városokba is, még nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy a négy elemén túl is iskolába küldjék gyermekeiket, nincs még meg bennük az az öntudat, hogy ez úgy a közösség, mint gyermekeik egyéni szempontjából feltétlenül szükséges, hogy csak így válhat gyermekük az új, magasabb színvonalon álló közösség egyenértékű tagjává, aki részt tud majd venni úgy sorsának irányításában, mint az alkotó gazdasági és kulturális munkában. Úgy gondolkoznak még, hogy ami nekik maguknak megfelelt, jó lesz és meg fog felelni gyermeküknek is. Az se kívánkozzon magasabbra. Holott ezzel a gyerek nem is kívánczik, mint egyén, magasabbra. Ha a szülő kevesebb iskolával egyenértékű volt a többivel a régi világban, mert akkor a többi sem tanult többet, úgy most a gyerekek csak akkor lehet egyenértékű társaival, ha ő is annyit tanul mint társai. Különben lemarad — a szülő hibájából!

Mindenkinek tudást adni, ez a cél. Ez rengeteg iskolát, rengeteg tanítót, tanárt igényel. Van-e annyi tanítónk, tanárunk? Különösen magyar viszonylatba? Semmi esetre sincs elegendő tanítónk-tanárunk. Épen ezért nem nyúlhatnak meg egyszerre minden helyen az iskolák, amelyek pedig már tervbe vannak véve. Épen ezért óriási, népes osztályok szoronganak minden tanterünkben. A tanító és tanárkérdést is helyes iskolapolitikával oldhatjuk csak meg. Iratkozzunk olyan iskolákba, amelyek azt a szaktudást adják meg, amelyre épen ma szükségünk van. A gazdasági szakiskolák mellett tanító- és tanárképzőnkbe és az egyetem filozófiai fakultására is nagy számban. Az ujjáépítés és továbbépítés nagyrészt káderkérdés, amint láttuk, már pedig a káderek kiképzése, nevelése a tanítókra és tanárookra hárul. Aki tanítói, tanári pályát választ — ugyanúgy a továbbépítést szolgálja, mint az, aki gazdasági szakiskolába iratkozik. A továbbépítés pedig a közösség nagyobb jólétét, magasabb kulturáját jelenti.